

ADJETIBAZIOA I. IRIGOIENEN «ARGIAREN BARNE-DISTANTZIAK» EN

AMAIA ITURBIDE

Aurreko artikuluko batean (*Jakin*, 67 zk.) Bitoriano Gandiagaren *Elorri* aukeratu nuen adjetibazioaz lan egiteko, egokia iruditzen baitzitzaidan. Oraingo honetan, arrazoi berberetatik, Imanol Irigoienek *Argiaren barne-distantziak* aukeratu dut, Eusko Jaurlaritzaren 1988ko «Lizardi Saria»ren irabazle suertatu zena. Bi lan desberdin, adjetibo berak helburu desberdinak marraz eta funtzio desberdinak bete ditzakeela ikusi ahal izateko. Izan ere, adjetiboak hizkuntzaren teiltura datozen bisitariak ezezik, hizkuntzaren zimentarriak ere dira. Adjetiboa ez da zerbait mugagabea, apaindura hutsean gelditzen dena, horretarako ere erabil daitezkeen arren. Bere nortasun propioa du, bere matizazioak, tonuak eta esanahiak. Batzuek testua janzteko balio dute, beste batzuek zerbait adierazteko, esaldiaren mezua indartzeko, erritmoa aldatzeko...

Batzuetan, «Carrarako marmore zuri»an adibidez, esaldia-
ren beraren esanahiak markatzen du nolakotasuna, ez baita
edozein marmore zuri, baizik eta Carrarakoa.

Besteetan, irudi-elkarketak direla medio matizatzen da de-
lako margoa:

«zisneak,
tente dabilta
kometa txuriei
begira.
Nenufarezko
skietan
disdiratzen.» (60 or.)

Zuritasunak «zisne» eta «ski» substantiboak dauzka errefe-
rentzi puntutzat eta hortik aurrera kolore zuria bere aiurria mol-
datuz joango da:

«Zisne suprematista
zuri doa
islada zuriaren
belauntzian» (61 or.)

• Zama sinbolista daukatenak. Zuria (zilarra da zuriaren bes-
te izenketa) garbitasuna eta goitasunaren adierazle da; urdina,
idealismoarena; gorria (baita urregorria eta purpura ere), gri-
narena zein zailtasunarena; horiak (eta urreak) barnekoita-
suna sinbolizatzen du; beltzak (eta nabarrak), heriotza; eta ber-
deak, itxaropena:

«kandelaren amets zuriak» (84 or.)
«Zilar abots» (14 or.)
«espazio urdinean garbi bizi direnak» (50 or.)
«eta purpurazko krabelinak» (31 or.)
«Landare gorrien kantuekin» (54 or.)
«malkar gorrietako aldatzak» (64 or.)
«nahiz altxorraren urre-taupadak» (42 or.)
«hots beltzaren
malura» (105 or.)
«Illundiri berdean behator» (54 or.)

• Kontrastean indarra hartzen duten adjetiboak. Gehien erabiltzen duena «zuria» da. Askotan laguntzen dion «beltza»ri esker azpimarratuago gelditzen da. Zuria eta beltzaren arteko borroka honek tentsioa damaio poesiari, edertasun nabaria:

«pianoaren tekla
zuri-beltzetan,
erritmo hautsi bat
behatz gauezkoetan,
leihoaz bestaldetik
musika zuri bat.» (106 or.)

«Zuririk gabeko lainoen itzala» (104 or.)

Koloreaz haztea helbururik behinena duten izenak ere badarabiltza; nahiz eta substantiboak izan, sail honetan sartu ditut kolorearen alde lanean dihardutelako. Beraz, xede horretarantz heltzeko bai izadiarekin zerikusirik duen substantiboa, bai materia adierazten duena hartzen ditu abiapuntu-tzat:

«begiak —ostadar begiak—» (45 or.)

«Urkikolorez» (79 or.)

«otalorearen apainduraren
argi-oilarraren mintzoa» (80 or.)

«tximeleten laku mugagabeari
darizkion hitz beirazkoetara.» (84 or.)

«diamantezko printzaz ameslari» (84 or.)

Kolorearen etxeak diren argiak eta itzalak berebiziko presentzia dute Imanol Irigoienek lehen erakusketa poetikoan, hauek baitira liburuaren protagonistak eta, horrexegatik, pertsonifikatuta agertzen dira. Koloreetan pertsonifikazio bat edo beste egonagatik ere («zuriak zuriari / irmoki dautsonean», 59 or.), argiak eta itzalak dauzkatenekin parekatuz gero, oso bakana da. «Argi» eta «itzal» substantiboei laguntzen dieten adjetiboak hain dira ugari, zehatz eta tinko, ezen batzuk bakarrik erreskatatu beharrean aurkitu naizen:

«Argi iragarria» (13 or.)

«Argi jaulkia» (16 or.)

«Argi geldoak» (27 or.)

«Itzal perladun» (27 or.)

«Itzal zahar» (79 or.)

«Itzal hutsa» (90 or.)

Argia zer den definitu nahian, denbora berean adjetibo eta substantibo den hitz honen bidez hitz-jokoak egiten ditu:

«Argi hutsaren argia,
argirik argiena» (29 or.)

«gau argiz,
adi argiz» (78 or.)

Argia *m* inguruko hitz-jokoekin ezezik, argi eta itzalaren ingurukoekin ere jolasten du, itzalik gabe existentziarik ez duen argiarekin eta alderantziz, bi elementuok direla medio, dialektika bat osatzen duen mundua ulertzeko ikuspegi filosofiko bat: aurkakoan elkar beharra, borroka, bizitza bera:

«Argiaren itzala,
itzal argi.» ((26 or.)

«itzal-argi bortitz» (52 or.)

«argi-itzal sukarritan» (52 or.)

«itzal-argi irreal» (53 or.)

Argia m barne-distantziak liburuam *m* izenburuan isladatzen denez, argia da gauza oro ren iturburu eta dituen aukerak eta aberastasunak (pentsamendu bat azaltzeko gaitasuna, besteak beste) hizkuntzan bertan ere isladatzen dira. Horrela, euskarak dauzkan ahalbide poetikoak ustiatuz, batetik, eta «argia» substantiboa oinarritzat hartuz, bestetik, hitz berriak sortzen dihardu:

«Zilargia ilbeheran,
argi-errainuak zurbilak, jausleak, zilarrak» (32 or.)

«oinaztargi,
oinaze argi» (87 or.)

SUBJETIBOTASUNA

Adjetibo kalifikatzaile deskriptiboak urriak dira («orein jauzi bizkorrek», 64 or.; «enigma ulergaitza», 53 or.); ez, ordea, adjetibo kalifikatzaile subjektiboak. Datu honek hauxe adierazten du: egileak garrantzi gehiago ematen diola sententziari, objektuek bere nitasunean, bere afektibotasunean sor dezake-

ten zirrari, objetu berari baino; subjelibotasunari, objetibotasunari baino; balore konnotatzailei, denotatzailei baino.

Sentsazioaren eremu semantikoari (askotan sinestesikoa da) dagozkion adjetibo subjeliboaak hiru eratan agertarazten dizkigu Imanol Irigoienek:

- Koloreen gama eta tonuekin zerikusirik dituzten adjetibo subjeliboen bidez:

«Argi hotzaren keinu itsuak» (17 or.)

«Margo mehar bezain bortitzaz tindaturik» (45 or.)

- Irudi-elkarketetan oinarrituta. Talde honetakoek konplexutasun eta aberastasun gehiago daukate:

«ke gabetaniko tximinien
egonkortasun obsesiogarria» (53 or.)

«igeltsuaren begirada itsu hutsean» (53 or.)

«elurretako otso izengabeak» (46 or.)

«Lihoaz ezjantzitako
gorputz hotzen soinak» (94 or.)

- Substantibo baten ondoan sentsazioa adierazten duen adjetiboa jarritz. Batzuetan, inpresioak uhindura moduan agertzen zaizkigu, elkarren ondoan, erritmo leuna emanez:

«Iraunkortasun
amaigabearen
gelditasun
sentibera» (28 or.)

«Su bustiari
plazer mingotsaren intzentsua dario» (42 or.)

«hostaia dardaratien babes leun» (111 or.)

HEDATZEKO GAITASUNA

Gerta daiteke substantibo baten zentzuari barne-barnetik loturik doan adjetiboa beste substantibo bati egokitzea, hots, adjetibo horren esanahia hedatzea, ohizkotasunaren araua

apurtuz translazio baten bidez. Orduan metafora antzeko bat sortzen da. *Argiaren barne-distantziak* liburuan adjetibazioaren egokiera berri honen funtzioa mihisearen barruko ateak zabaltzearen izango litzateke (mihisea azken finean beti osaga-bea delako), pintatzen den paisaiaren hondorantz abiatzearena (eta ez hondoraino, paisaiak ez duelako inoiz hondorik, beti luza daiteke), beste dimentsio bat proposatuz erliebearen mesedetan. Adjetiboen translazioak, funtsean, helburu estetikoak du:

«hegazti eta ibai migrariak» (69 or.)

Laburbilduz, Imanol Irigoienek *Argiaren barne-distantziak* liburuan erabiltzen duen adjetibazioa pinturaren zerbitzura eta pinturaren zerbitzutik jaiotakoa dela baieztatu daiteke, zama sinbolikoa, matizazioa eta zentzuen erregetasuna zertzelada zainduenak direlarik.

OHAR BIBLIOGRAFIKOA

- AZURMENDI, Mikel: *Euskal nortasunaren animaliak*. Baroja, Donostia, 1989.
- DURAND, Gilbert: *Las estructuras antropológicas de lo imaginario*. Taurus, Madrid, 1981.
- IRIGOIEN, Imanol: *Argiaren barne-distantziak*. Ed. Erein, Donostia, 1989.
- KORTAZAR, Jon: *Teoría y práctica poética de Lauaxeta*. Descee de Brouwer, Bilbao, 1986.
- PAGNINI, Marcello: *Estructura literaria y método crítico*. Cátedra, Madrid, 1978.
- ZARATE, Mikel: *Euskal Literatura II*. Leopoldo Zugaza Ed., Durango, 1978.